

Schmehl János

Az új szabályozás főbb szakmai elemei és üzenetei

Mint ahogyan a korábban elhangzott előadásokból is egyértelműen kitűnik, a büntetés-végrehajtási joganyag korszerűsítését formai és tartalmi okok egyaránt indokolják. A legfontosabb formai fogyatékoság az elavult jogszabályi megjelenési forma, amelynek mindenképpen lehet egy olyan nem kívánatos üzenete, hogy a büntetés-végrehajtási jog nem egyenrangú a társ-jogágakkal, kevésbé fontos azokhoz képest. Azért is visszas ez a helyzet, mert e törvény az egyik legalapvetőbb emberi jog, a személyi szabadság elvonásának vagy korlátozásának részleteit szabályozza. Napjainkban átfogó igazságszolgáltatási reformról beszélünk, amely természetesen magában hordozza annak a modernizációnak az igényét is, amely pragmatikus szemléletmóddal az elmélet és a gyakorlat közelítését szolgálja.

A büntetés-végrehajtási szervezet kodifikációs munkacsoportja ennek megfelelően mind dogmatikai, mind gyakorlati oldalról fogalmazta meg álláspontját, törekedve arra is, hogy a több évtizedes múltra visszatekintő – az országos parancsnok úr által patchworkhöz hasonlított – kódexben lévő lyukakat megszüntesse.

Kérem, engedjék meg, hogy néhány lényegi elemet kiragadva érzékeltessem a tervezet főbb üzeneteit:

– Bármennyire is hihetetlen, a jelenleg hatályos szabályozás nem határozza meg a *büntetés-végrehajtási jogviszony fogalmát*. Ezáltal egy alapkategória hiányzik, hiszen a végrehajtás szabályai és jellege ehhez a definícióhoz kellene, hogy igazodjanak. Úgy gondolom, hogy sikerült ezt a hiátust felszámolni, és nemcsak a fogvatartottak jogi helyzetére koncentrálni, hanem első alkalommal a bv. szervezetet is nevesítve a fogalmi keretben.

– A *szabadságvesztés céljáról* való új gondolkodásmóddal azt kívánjuk elérni, hogy olyan reintegrációs programok valósuljanak meg, amelyek arra ösztönzik az elítéltet, hogy aktívan vegyen részt ezeken, felismerve, hogy a társadalomba való visszailleszkedésének ez az első és megkerülhetetlen állomása. Ezt az újfajta szemléletet tükrözi vissza, hogy szakmai nyelvezetükben az új célokat jobban kifejező terminusokat használunk (nevelés → reintegráció, nevelő → reintegrációs tiszt, gyógyító-nevelő csoport → gyógyító-terápiás csoport).

– Meggyőződésünk, hogy a sikeres visszailleszkedés egyik kulcsa a munka mint érték megjelenítése. Éppen ezért törekszünk arra, hogy a fogvatartotti *munkáltatás* minél szélesebb körben valósuljon meg, és ehhez rendelünk reintegrációs elemeket, ezzel is elősegítve az intézetek önellátó tevékenységét. Fontos, hogy megteremtettük a lehetőségét annak, hogy a fogvatartott – választása alapján, egyéni

felelőssége mellett – társadalombiztosítási jogszerző időt szerezhet, ha részt vesz a munkáltatásban.

– Az elmúlt évtizedekben gyakran érte a bv. szervezetet az a vád, hogy nem működtet olyan szakmai mechanizmusokat, amelyek alapján hatékonysága mérhetővé válna. Ennek megoldása érdekében egy új munkamódszert alakítunk ki, amely lehetőséget ad a visszaesővé válás prognosztizálására. Az elítéltek reintegrációs hajlandóságának mérésével és az ebből nyert információk alapján történő végrehajtással a bűnmegelőzés eszközei a bv. intézetekben is megjelennek. Az integrációs elv, más megközelítésben a felelősségi elv szintén minden elítéltre vonatkozik. A büntetés-végrehajtás egész folyamatát át kell hatnia, és nem szabad csupán az elbocsátás előtti időszakra korlátozódnia. Ezen elv érvényesítésével a fogvatartottnak segítséget kell adni ahhoz, hogy önmagán tudjon segíteni. A beilleszkedést erősítheti az elítéltek felelősségének, önbecsülésének és önállóságának fejlesztése. Az önálló életvitelre történő előkészítés egyrészt a mindennapi börtönélet „hotelfunkcióinak” visszaszorítását igényli, másrészt az elítélt felelősségének fokozását, önállóbb életvezetésének elősegítését és szorgalmazását. A felelősség elvéből is következik, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtásnak nem tárgya, hanem alanya, aki jogokkal és kötelezettségekkel, vagyis felelősséggel kell, hogy rendelkezzen.

Míndezek jegyében az új törvény vitathatatlanul legnagyobb újítása a *Kockázat Elemzési és Kezelési Rendszer (KEKR)* kialakítása és működtetése, amely megteremti az elmélet, az eszközök és a módszerek szintézisét.

Eddig nem rendelkezünk arra vonatkozó mérésekkel és adatokkal, hogy a szabadságvesztését megkezdő fogvatartottat milyen visszaesési kockázattal lehet jellemezni, és az sem volt mérhető, hogy a fogvatartás során milyen fejlődésen, változáson megy keresztül, azaz reintegrációs hajlandósága mely irányba változik. Míndez csak akkor működhet megfelelően, ha az egyénre koncentrálna alakítjuk ki a rendszer hatásmechanizmusát.

Ennek érdekében a törvény kellőképpen strukturált és differenciált rezsimszisztémát alakított ki, amelynek egyes elemei biztosítják az elítélt személyiségéhez mért és legmegfelelőbb reintegrációs programot, amelynek egyes elemeit áthatják az individualizációs elvek.

Míndez abból a szempontból is nagy jelentőséggel bír, hogy a sajátos magyar végrehajtási fokozatok – fogház, börtön, fegyház – közötti átjárhatóság megvalósulhasson. Végző soron az a célunk, hogy az elítélt személyiségében megtaláljuk azt a rejtett kiskaput, amelyen keresztül az társadalom segíteni akarása utat találhat. Igen fontos üzenet fogalmazódik meg az elítélt számára is, mégpedig az, hogy nem számkivettként tekintünk rá, és nem mondott le róla a társadalom, hanem határozottan és hatékonyan segíteni akarunk neki a visszatérésben. A feladatunk arra is kiterjed, hogy az ezt meghallani képtelen személy receptorait érzékennyé tegyük az üzenet befogadására.

Ennek a szakmai alapú diagnosztikai és kezelési rendszernek a bevezetése megkövetelte egy új, speciális célkitűzésű intézet létrehozását, amelynek feladata:

- a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt diagnosztizálása,
- az őket befogadó intézetek kijelölése,

- reintegrációs programjuk kidolgozása az ítéletben meghatározott végrehajtási fokozaton belül.

Ennek érdekében kerül kialakításra a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (KKMI). A központban elhelyezendő, tizennyolc hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélték esetén a KKMI nemcsak az elítéltek kategorizálását végzi, hanem jelentős szerepet vállal a végrehajtásban alkalmazott módszerek és eljárások kidolgozásában a pragmatizmus alapelvével összhangban. Mindez azt jelenti, hogy standard módon alkalmazhatók a korszerű büntetés-végrehajtási elvek.

E rendszer működtetése teszi lehetővé az elítéltek kategorizálását, melynek eredményeként a KKMI-ben történik meg:

- az elítéltek bv. kockázati csoportba sorolása és
- a feltárt szükségletekhez igazított kezelési igények meghatározása.

A kategorizálás az elítéltek megfigyelését, a kapcsolódó iratok elemzését, a fogvatartott szakterület-specifikus szempontból történő kivizsgálását és az azt követő véleményalkotást foglalja magában. Ezt a 30 napos periódust szakmai szempontok alapján további 30 nappal lehetne meghosszabbítani. Ezen időszakot az ún. összegző jelentés zárná, amely pontokban vagy százalékos formában határozza meg az elítélt befogadáskor mért általános (visszaesési) kockázatát. Az összegző jelentés kötelezően javaslatot tenne a kockázat csökkentéséhez szükséges konkrét reintegrációs programokra, azok prioritását is meghatározva. A KKMI jelentős szerepet fog vállalni abban is, hogy egyéb meghatározott szakmai helyzetekben (pl. feltételes szabadságra bocsátás) elvégi az elítélt kockázatelemzését.

A KKMI tevékenysége jellegéből adódóan koncentráltan jut olyan információkhoz, amelyek mind a bűnmegelőzésben, mind a reintegrációs munkában értékes adatokat jelentenek, amelyeket elemezni és értékelni szükséges, továbbá megfelelő módon fel kell használni és hasznosítani azokat a mindennapokban.

– A törvényes végrehajtás egyik előfeltétele egy stabil, de ugyanakkor kellően rugalmas közeg kialakítása, amely a rend és a fegyelem köré szerveződik. Ennek jegyében az új törvényben strukturáltabbá tettük a *jutalmak és a fegyelmi fenyítések* rendszerét, amely lehetővé teszi az egyén magatartásához igazodó legmegfelelőbb eszköz alkalmazását. Ugyancsak kidolgoztuk és bővítettük a jogorvoslati struktúrát, eleget téve ezzel a nemzetközi elvárásoknak is. (pl. a Különleges Biztonsági Részlegen történő elhelyezéshez indokolt határozat szükséges, azt időszakosan felül kell vizsgálni, valamint ellene fellebbezéssel lehet élni.)

– Mindenki által ismert, hogy a bebörtönzés káros hatásokat indukál az ember személyiségében. Ennek minimalizálása – új alapelveként – kiemelten fontos momentumként jelenik meg a szabályozásban. Ennek jegyében lehetőséget teremtenénk arra, hogy a *fogvatartottak kommunikációs lehetőségei* (a rezsimszabályokhoz igazodva) kiteljesedjenek. A kapcsolattartás klasszikus formái kibővülnek a számítógépes levelezés, videótelefon és a mobiltelefon alkalmazásával. A hatályos szabályozás szerint a vezetékes telefont a fogvatartottak csak meghatározott időtartamban használhatják, amelyhez szükséges a személyi állomány jelenléte is. A speciális, külön a büntetés-végrehajtás számára készített mobiltelefonok alkalmazása lehetővé tenné, hogy a fogvatartott a hozzátartozóját szélesebb időkorlát között érje el.

- Kényes kérdés, de a *fogvatartottak véleménynyilvánítási szabályait* törvényes keretek között maradvra újragondoltuk, ha úgy tetszik, szigorúbbá kívánjuk tenni ezeket a szabályokat. A jó törvény erkölcsileg is támadhatatlan, ezért annak támogatása, hogy valaki bűncselekményének vagy a bűnöző életmódjának propagálásával anyagi előnyökhöz jusson, nem elfogadható. Miért? Mert ez egyszerűen erkölcstelen! A törvénytervezetben leírtak nem a fogvatartottak ellen, hanem a társadalom egésze érdekében fogalmazódtak meg!

- Elhangzott, hogy a *zsúfoltság*, mint megannyi más országnak is, az egyik legnagyobb problémánk. Ennek kezelése érdekében olyan új büntetés-végrehajtási jogintézményt kívánunk bevezetni, amely az eddig is meglévő, a zsúfoltság csökkentése érdekében ható eszközeinket jól kiegészíthetik. A jogintézmény a *reintegrációs őrizet* nevet viseli.

Ennek az új jogintézménynek a bevezetésével a büntetés-végrehajtás eszköztára jelentősen bővül a progresszív szabadságelvonás, a normalizáció és a sikeres társadalmi visszailleszkedés elősegítése tekintetében. Az a jogerősen elítélt elkövető, aki reintegrációs őrizetbe kerül, korlátozottan visszanyeri személyi szabadságát, távozhat a bv. intézetből, de csak a büntetés-végrehajtási bíró engedélye alapján, az általa kijelölt lakásba, amelyet csak meghatározott esetekben és célból hagyhat el. Tevékenységét elektronikus távfelügyeleti eszközökkel folyamatosan nyomon követik, a meghatározott szabályok megszegése esetén a büntetés-végrehajtási bíró visszavonhatja a reintegrációs őrizetet.

A társadalmi visszailleszkedés ilyen módon lépcsőzetesen valósul meg, a teljes szabadságelvonás és a felelős, önálló életvezetés közé belép egy, az állami szervek által felügyelt életszakasz, amely legfeljebb 6 hónapig tarthat. Ebben az időszakban az elítélt biztosíthatja önálló megélhetését, munkát kereshet és vállalhat, újraalakíthatja, illetve erősítheti családi, társadalmi kapcsolatait.

Ugyancsak előremutató kezdeményezésnek tartjuk, hogy az *elektronikus távfelügyelet* alkalmazása is bevonul eszköztárunkba, amelynek a legális intézetelhagyások (munkáltatás, külkórházi kihelyezés, kegyeleti jog gyakorlása, kimaradás) alakalmával vesszük jó hasznát.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A rendelkezésre álló idő nem teszi lehetővé valamennyi újítás részletes bemutatását, így csak ezekre keríthettem sort. Az elhangzottaktól függetlenül szeretném elmondani, hogy az elkészült tervezetet, amelyet módjukban állt megismerni, a szakma támogatja, és azt végrehajthatónak tartja. Természetesen ez az időszak arról szól, hogy a „több szem többet lát” elve alapján valamennyi jobbító szándékú észrevételt és javaslatot meg kívánunk vizsgálni, és a nagy, közös cél érdekében fel is kívánunk használni.

Ez a nagy cél nem más, mint az, hogy 34 éves útja végén elengedjük a korábbi szabályozást, hogy helyébe egy minden szempontból megfelelőbb, vállalhatóbb norma lépjen, amelyre valóban – ahogy azt az országos parancsnok úr említette volt – a magyar büntetés-végrehajtás korszakváltó jogszabályaként tekinthessünk.

Ehhez a nem könnyű munkához kérem együttgondolkodásukat és támogatásukat!